شاعر عبدالمجید غفوری نڭ

اوگی بالالر.

قزانده، شرف مطبعه‌سی

КАЗАНЬ.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ ШАРАФЪ

1908.

قزانده، شرف مطبعه‌سی.

اوگی بالالر.

موندن ۱۵ سنه مقدم اوفا گوبیرنا۔ سنده . . . قریه‌سنده مشهور مدرسه‌ده اوقوب یاتوچی علاءٔ اسملی شاکرد ختم کتب قیلور وقتنده صالدات خدمتینه آلنوب روسیه‌نك غربنده بولغان وارشاو شهرینه جیبارلمش ایدی. اوز فکرنچه یورگان، علم یولنده عزیز عمرنی صرف ایتکان برشاکردنك صالدات بولوب کیتووی، یاش عمرنده آغرلق ایله تحصیل ایتکان علملرینك بر فایده‌سز قا۔

علاءٔ افندیدنیا کورمای اسلام مد۔

رسەلرینڭ پوچماغندە یاتقان برشاکردنڭ برطاقم تربیەسز صالداتلر ایلە برگە کون کوررگە مجبور بولووی، علاءٔ افندی اوچون عمرندە اونتمازاق بر حسرت کورنە ایدی.

لکن علمنڭ فایدەسی قایدە بولسەدە تیمای قالمایدر. چونکە علا شاکرد آندە باروب یدی سگز آی صالدات خدمتی ایتکاچ مسلمان صالداتلرینە امامتلـ وظیفەسنی ایتە باشـلادی. بنم فکرمچە علا افندی صالداتقە کیتووندن فایدەدە کوردی. آنڭ اوچون علا افندی صاـلداتقە کیتمای قالغان وقتدەدە صالدات قازارمەسندن آرتق بولماغان مـدرسەدە یاتوب یاتوب بر قریەگە امام بولودن آرتق اورنغە کرە آلمای ایدی. صالداتقە باروب کورگان فایدەسیدە آز بولسەدە دنیا کوروب، روسچە تـل اوگرانوب قایتدی. صالدات خدمتندن قایتقاچقدە برقریەکە امام بولوونڭ شك یوق ایدی. مدرسەدە تحصیل ایتکان علملریدە بیك معلوم وعـادی بولغانغە ؟

اونتوب ضرر ایتـەچك دگل ایـدی.

چونکه دوس کتابلرینی اوزی ایله برگه صالوب آلوب بـارمش، بـوش وقتلرنده خصوصا امـام بولغاچ بوکتابلرنی مطالعه ایدە، بونـدن لذت آله، مکتبده یاتقان زمانلرینی ایسنه توشره ایدی. کاشکه علا افندی شول کتابلری اورنینه روسچه تلـگه واوقورغه کوبراك اهمیت بیرسه ایدی، شبهەسز آرتـق فایده کورەچك. اول یول ایله مقصودینه تیزرەك ایرشەچك ایدی.

لـکن عـلاءِ افندینڭ کوڭلینه آلای فکر ایدوب قارامق نیچوك بارسه فاـئدەلی بولەچقنی اویلامق کروبدە چقمدی. ڨارشاوا کبی بر زور شهرده توربدە، آلارنڭ مدنیتندن وترقیلرندن عبرت آلمادی. بونڭده سبب یاشده کورگان تربیەسی، عملی صورتده اوقوماغـان علمی، فائدەسز بولغان جدال وبحثلرنی موندن آرتق نرسه جهانـده یوقـدر دیب اعتقاد ایدووی بولسه کیرەك.

علاءِ افندینڭ درس کتابلرینی لذت

ایله اوقووینه بن قرین کوز ایله قارادم.
سببیده آنڭ مطالعه قیلغان، علملر
اوشبولر دیب اویلاغان کتابلری، ملا
جامی، شمسیه فلان‌لر بولغانغه کوره‌در.
یوقسه علا افندی، تاریخ، سیر واسلام
فیلسوفلرینڭ اثرلرنی، اوتوب کیتمش
اسلام شاعرلرینڭ اشعارنی اوقورسه
بونڭ ایله برابر روسچه تل اوقوب
روس ادبیاتنی قوشوب جیبارسه بن
علائی هیچده عیب ایده‌چك دگل بلکه
مدح ایده‌چك ایدم.

علمنی درد ایتکان قایده بولسه‌ده
تحصیل ایده، تله‌گان نرسه‌سینی قایدن
بولسه‌ده تابادر. علمنی تابارغه مانع بو-
لغان نرسه یالقاولق ایله ترتیب‌سز
بارشدر. لکن علانڭ باشقه علملرگه
دردی توشمادی، اوزینڭ اخلاص با-
غلاغان کتابلرندن آیرله‌سی کیلمدی.
آدم بالاسی برنرسه‌گه محبت ایتسه
کوب وقتده آنڭ فایده ضررنی اویلاب
قارامای، درستمی خطامی حقیقتنی تفتیش
قیلمای شول محبت ایتکان نرسه‌نی تمام
ایدرگه آشغه‌در.

بوندن استثنا ایدله‌چك انسانلر وار ایسه اولده کامل تربیه کورگان، وکامل علم آلغان، چرك ایله تازه‌نی، یخشی ایله یماننی آیروب بلگان، عملی صورتده علملرندن فایده کوره بلگان انسانلردر. بوکونگه قدر بزم اسلام مدرسه‌لرنك بو درجه‌گه ایرشدره تورغان علم ایله تربیه بیرلمایدر ایدی.

علاءده شول مدرسه‌لرنك برسنده تحصیل ایتکان برشاکرد دگلمی؟

نیچوك بولسه بولدی علاء افندی صالدات خدمتنی تمام ایدوب صوون اچمش، هواسنی تفتیش ایتمش، نانن آشامش ایلك عزیز عمرینك برقسمنی مونده اوتکارمش، اصل قریه‌سینه قایتوب کردی. برقدر روسچه بلوب قایتسه‌ده بونی اختیاری ایله بلمای، ضرورت کوچلاب اوگراتمش، بلان سکا بر وقتده مطلقا کیره‌ك بولور من دیب اختیارسز بلنمش روسچه ایدی. آزغنه روسچه بلونك نهایتسز کوب فایده‌سی بولسه‌ده علا افندی بونی فایده دیب حساب ایته آلمای ایدی.

چیت ملتلر ایله قاتشوب یروب قایتقان علاء افندی اوزینك آتا آناسی یقین توغانلری ایله یغلاشه یغلاشه کو-رشوب دورت سنه کورگان آغرلقلرینی برساعت یغلاغان کوز یاشی ایله یووب بتردی. دنیاده قاتیلق صوڭنك آچق یوز ایله کیلگان شادلق وقتنده یغلاودن راحت نرسه بارمی؟ اون اونبش کون صوڭره علا افندیده اوزینك قریه‌سنده بارچه کورگان محنتلرینی اونتوب، گویه بربرگه‌ده بارماغان، برکشیدنده ظلم کورمگان، عمرنی شول قریه‌سنده توروب اوزدرغان برکشی کبی بولوب کون ایته باشلادی. علاء افندی دورت سنه کورگان آغرلقلرنی اونبش کونده اونتدی دیگانده شاید سز تعجب ایدرسز؟

لکن بوڭا تعجب ایتماگز! یوغاریده بیان ایدلگان روشچه تحصیل ایتکان، مدرسه‌سی‌شویله‌بولغان آلغان عاملریده بویله سفسطه ایله تواغان برکشی‌نڭ باشقه‌لردن کورگان حقارتی محنت ومشقتلری

تیز اونتلوونده زور اش یوقدر . . .

. . . .

(شعر)

دنیالرنی تترادن بزنك تاتارنك خانی ایمش
تدبیر ایتمازساك اگرخانلق کیتو آسان‌ایمش
اتحاد بزدن کیتوب باردی آلارنك آلدینه
فکرمزچه اتحادسز ایله‌گان شیطان ایمش
باشلره کیلگان فلاکت هر یرده تقدیردیدك
بوشقه یاتمای تقدیره تدبیر ایلر زمان ایمش
آتا ایله آناسی وفات ایدون بالا کبی
تورلی حسرتلر کورو، اوگای اولو یمان ایمش
کندی بلغار بولغانوب اولدی ویران اول سرای
باشقه‌لرغه آش اولورغه قایناغان قزان ایمش
اول زمانلر اوتدی کندی بو زمانده ملتم
یوك سوراب آرق اولان حیوان کبی‌نادان ایمش
دوستلری دوشمانلری بلمزقدر بولدق نادان
اصلاح ایتمك اشلری، بزدن یراق قالغان ایمش
چن مسلمان بزگنه دیب، قیلدی دعوا بارچه‌سی
اهل اسلام بلرچه‌گزنك دعواسی یالغان ایمش
زور نامو سلر اوشبو کون بالام دیمك بن‌سزلری
اوشبو کونك مثلگزتورقوب قاچان قویان ایمش
بدنام اولدی اوشبو اسمم سزلری بالام دییوب
غیرتی یوق ملت اولمق مطلقا زیان ایمش

٢٠

علاء افندی صالدات خدمتندن قایتوب کوب تورمادی خاتون آلمق دنیا کوتمك اوچون حاضرلنه باشلادی. علاء افندی اوشبو علمی ایله اوکاز آلوب برقریه‌گه امام بولماغنی بیك آچق بله صابرانیه‌غه باروب اوکاز آلوب قایتمق اوچون برده آرتق نرسه کیره‌ك توگل، بلکه آنده (اوفاغه) بارغاچده اون اونبش کونده امتحان وقتنده کیره‌ك نرسه‌لرینی بلوب آلورغه حالندن کیله ایدکنی صوراشوب بلگان ایدی.

بزم اویاز قریه‌لرنده ملا بولاچق کشی اوچون قز تابمق خاتون آلمق کبی یکل اش بارمی! خصوصا خلق آره‌سنده «علاء صالداتدن آقچه‌لنوب قایتقان» دیب تورلی خبرلر تارالغان شونك اوچون قزم بیرام دیگان کشیلرده بار ایدی.

بوندای «قز بیرام» دیب تورو چیلر بار وقتده قزنی صایلاب نازلمقده عیب اش بولماسه کیره‌ك. صایلاب آلغان وقتده تربیه‌لی بولسون عالمه هم اخلاقلی بو-

اسون دیب صایلاب آلو دگل، فقط بای بولسونده ماتور بولسون، باشقه یوق. عمرلك یولداش، قایغو حسرت وقتلرنك موڭداش، زور اش وقتلرنده سرداش بولوراق تربیه‌لی اخلاقلی علمی‌ده بار قز آلمق اوچون اجتهاد ایتمك‌که‌ده کوب تربیه وعلم‌گه اهل بولو کیره‌کلدر. بزم آغالرمز ایسه خاتون آلغانده حیوانیت صفتلرندن بولغان قوه شهوانیه‌ارنی ادا ایتمك جهتندن باشقه‌سنی حاطرلرینه کرتوبده چغاره‌ایلر وباشقه جهتلری باردیبده اویلامیلردر.

علاءده صایلاب صایلاب اورتادن بر بای‌نڭ زهره اسملی قزنی آلمق، بایلك بیرمك بولدی، زهره‌ده علاء ازله‌گان بایلق ایله ماتوراق صفتلرینڭ هر ایکسیده بار. آنڭ اوستینه‌ده علا ازلمگان دخی برقدرلی صفت بار اولده زهره‌نڭ گوزال خلق صاحبی بولمه‌ی ایدی. زهره آزغنه اوقورغه یازارغه بلسه‌ده، ادبی کتابلرنی برده دیب ایتورلك اوقوماسه‌ده حسن اخلاقده، علا افندینڭ اوزندن

نیچه درجه آرتق ایدکی آچق معلوم ایدی. اوقوچیلر سز بلکه علا اون یل مدرسه‌ده تحصیل ایدوبده نیچوك حسن اخلاقــده زهره‌دن کیم بولسون دیب سؤال ایدرسز! هــم بو سؤالگز بیك اورنلی‌در.

کم کوب اوقسه شول کشی تربیه‌ده اخلاقده باشقه‌لرغه اوزی رهبر بولورغه تیوشلی دیب ایتورگه حقگز بار، هــم شولای بولورغه‌ده تیوشلی دگلمی؟

درست علاٴ افندیده حسن اخلاقده باشقه‌لردن کیم توگل ایدی. فقط مد۔رسه‌ده یاته تورغاچقنه آزراق اخــلاقی بوزلدی، آنــده اول نی قــدر بحثلر یادلاب مجادله و مباحثه یوللرینی اوگراندی، شولای علمی اچنده صیمای باشلاغاچ باشقه‌لری برله قچقرشه باشلدی، بــارا تورغاچ اوزینه حسن ظنلی بولوب تیز آچولی بر کشی بولوب قانی بوزلدی. بونك بولای قانی بوزلوب طبیعتینه ضرر کیلووی دورت یل صالداتلق یورگانلکده بتمادی بلکه آرتدی (بزم صالداتلرده

تربیه‌لی‌می؟ یوقمی؟) شونڭ اوچون علا کشی ایله معامله ایدوونیده بیك یخشی بلمای تالاشه باشلاغاننی اوزیده سیزمای قاله ایدی.

زهره‌گه کیلساك اول تیك توروب اوسدی، یازو صزونی اجتهادی ایله‌گنه بلدی؛ الله تعالی احسان ایتمش طبیعتی تربیه ایله آلغه کیتماسه‌ده آرتقه‌ده کیتمادی آرتق اشدن چغارلق بوزلمادی. زهره‌ده علا کبی مدرسه‌گه باروب تحصیل ایتسه شکسز طبیعتی بوزولور، واخلاقیده اوزگارر ایدی. چونکه نه أصول تعلیم وتربیه بار! ونه‌ده حسن معامله واخلاق اوگراتو بار! ایسکی اخلاق کتابلری اوقلمای، اوقولسه‌ده نی اوچون اوقلغانی اوگراتلمای، یاکا اخلاق وادبی کتابلر یوق: بولسه‌ده اوقورغه یارامی ایدی

(موندن ۱۵ سنه اوّل) ایندی علاء زهره ایله قوشلدی، طویده بولدی، بعض کشی‌لرنڭ دنیانڭ اینڭ راحتی دیگان زمانغه علاده ایرشدی.

توغریسی بولار ایرلی خاتونلی بولدی.

٣

ایندی علاٴ افندی‌نڭ دنیاده برگنه مقصودی قالدی، اولده براورنغه امام بولوب حضرت اسمنی آلمق ایدی. امام بولورغه بیك یخشی اورون‌ده بار، لکن امتحان قیلنوب قایتورغـه کیره‌ك . . . امتحان ئلله نیندای آغراش توگل ایکان اوفاغه باردی قایتدی آلای بولای .یو- روب برسنه اوزغـان ایدی علاٴمز حضرت بولوب امـام بوله‌چق آواینه کوچوبده باردی.

بو وقتده بولارنڭ کون کورشلری، زهره ایـله بربرسینه بولغان محبتلری برده نچارذیب ایتورلك توگل ایدی.

یوغاریده یازلغانچه علاٴ ملا بعض وقتده بیك تیز آچولنوب دنیانی هلاك ایـدر کبی بولسه‌ده، زهره آبصطای بونی اختیارنچه قویوب صبرلق ایله اشنی تمام ایده، آره‌ده بوزلوب کیتارلك بر آچوفلان‌ده قالدرمای بارا ایدی.

اورنی ایله شونیده ایتوب کیته‌یم ئلی: دنیاده تیز آچوچان همده اوزینه

حسن ظنلی بولغان کشی ایله برگـه تورموب معیشت ایدو قدر آغراش بیك آز بوله‌در. آنك ایله برگه‌گنه بولغان تورمش اورماکوچ آووی کبی بیك تیز واتلوب کیتارگه‌گنه توره‌در. ایندی شولای بولغان بـر تورمشنی واتـمای بوزمای آلوب بارو اوچون نـه قدر سیاست، ونه قدر عقل وتدبیر کیره‌کدر.

هر ایکی طرف آچولی واوزینه حسن ظنلی بولسه مطلقا آیرلشوغه یایسه هر وقتده آغرلق ایله عزیز عمرنی زندانده یاتوب کیچرگان کبی کیچررگه کیره‌ك بوله‌در.

زهره‌ده علاٴ ملا کبی بولسه ایدی، ئله قچان ایکی اشنك بری بولغان بولور ایدی. کونلر اوته، زهره‌ده عـلا ملانی عقلی آرقاسنده اوزی تله‌گانچه یورتـه آله ایدی. عقل وتجربه، فکر وتدبیر ایله آیولرنی بییتمك، اوصاللرنی مسخر ایدوب تله‌گانچه یورتمك دوغرسی انسان عاجز قالورلق ایشلرنی قیلمق ممکندر. نی قـدر اوصال بولسه‌ده بعض کشی اوزینك ضرر کورگاننی، وباشقه‌لرغه

خدمت ایتکاننی بلمایدر. شونڭ اوچون عقل وتجربه ایله آرسلانلرنی آولامق بیك یکل دیگانلر.

٤.

بالالر بولا باشلدی

بولار ایرلی خاتونلی بولغاندن آلتی سنه صوڭ بش جانلی برعائله بولدیلر. فاطمه، زینب نامنده ایکی قزلری، علی احمد نامنده بر اوغللری بولوب بوکونك فاطمه بش یاشند، زینب اوچ یاشنده علی احمدده بریاشنده ایدی. بولارنڭ بو وقتدەغی معیشتلرینه قاراغنده سعادتلی برعائله دیمك ممکن ایدی.

ماتور ماتور بالالرنڭ یوگرشب اویناب کولوب یورولری، علی احمدنکی چای اچکان وقتده کولوب بر اوینچق بولوب زهرەنڭ آلدنده اوترووی علا ملاغەده شادلق بیره ایدی. بالا چاغالی بولوب آلارنڭ راحتینی کوروب تورمقنی بالالی کشیلر غایت قزق دیب ایتەلر. بونڭ اوچون شادلنمقده اورنلی.

لکن علا ملانکده شادلانو وی آلارنك قزقلی حرکتلرینی کوروب اوزینك بالاسی بولو جیتندنگمه ایدی. یوقسه الله‌غه شکر بالالرم بولدی، بولارنی تربیه ایدوب اوقدروم قزلرم تربیه ارقاسنده ملت آنالری بولدیغی کبی، بالامده ملت آتاسی وملت قهرمانی بولور، هم شولای ایدرگه اجتهاد ایدرم بونی اوزمه بورچ بلورم دیب شادلنو توگل ایدی. زهره ابصطای‌ده البته بولای اویلامای تورغاندر.

هر آتا آنا اوزلری نی کسبده بولسه بالالریده کیله‌چك کونده شول کسبده بولور کبی کورنو جیتندن احتمال علا ملا علی احمدنی ملا بولور دیب اویلاب، زهره‌ده قزلرینی اوزی کبی برابصطای بولور دیب اویلای تورغاندر. آنك اوچون سوداگرلر اوزلرینك بالالرینی مطلقا سودا قیلمق اوچون توغان دیب اویلاغانی کبی، ایگنچی‌ده بالام ایگن چاچو، اوطونچی بالام اوطن صاتوب معیشت ایدر دیب فکر ایله‌در.

حالبوكه ایگنچیلك ایله اوطنچیلقدن یوغاری درجه یوق دگلدر. بالالرینگه زور درجه‌لرگه ایرشورگه قابیلتلری بولادر. لکن آلارنڭ فکری ومقصودی ایگنچیلك ایله اوطنچیلق فلاندن اوتمگانگه کوره بالالرینی‌ده شول اوزلرینڭ بلگانچه تربیه ایدوب ایگنچیلك ایله اوطونچیلق درجه‌سنده قالدررغه اوگراته‌لر وشوڭا راضی بوله‌لردر.

ایگنچی، اوطونچی، تگوچی بالالرندن بتون دنیاغه مشهور فیلسوفلر، حکیملر، محررلر، سیاسی‌لر دخی ئلله کملر چقوب خدمت ایتمکلری بولارنڭ خاطرلرینه کروبده چقمایدر. توغریسی علمسز تربیه‌سز هر وقتده بالالرینی اوزلرینڭ کسبی ایله‌گنه تورغه یاراقلی ایدوب تربیه ایتەلر، وباشقه‌لرنی اویلاب قاراميلردر. انسان بالاسی تربیه ایدلسه زور درجه‌لرگه ایرشوب سعادتکه توه‌چغنی بلگان ملتلر اوزلری تگوچی اولدیغی حالده، بالالرینی معلم محرر، حتی پروفیسر وباشقه‌لر ایتار اوچون

اجتهاد ایدوب تابقان آز آقچه‌لرنی شول عزیز بالاسنی انسان ایتار اوچون صرف ایده‌لر هـم مقصودلرینه‌ده ایرشه‌لر در. بزده ایسه اوقمق بلمك فقرا بالالریڭ، مدرسه‌دن مدرسه‌گه آشارغه تابا آلمای یورگان شاکردلرنڭ اشیدر. بای بالالرینه اوقو نیگه کیره‌ك! آلار آقچـه آرقاسنده اوقماسه‌ده کشی بولام دیب اویلای بیت!

درست بیك تیز کشی بـوله‌در، بیچاره آتاسی تاپقان پاره‌نی آلوب بارابارا یوزقاره وبیچاره بولوب قاله‌در.

زهره آبصطای شولای بولسه‌ده بالالرینی یخشی تربیه ایده، تربیه ایدوویك ایـست باشلرینی تازه یورتوب، آشاغان ایچکان وقتلرنده قاراب آشاتوب، روس کیله جن کیله دیب قورقتمای، یخشی سوزلرینی اوگراتودن عبارت ایـدی. بونڭ اوچون زهره آبصطایغه آفرین دیمك ممکن‌در، چونکه اول بالا تربیه‌سی حقنده بر کتابده کورگانی یوق دگـل بلگان ایشتکانیده یوق دگلمی؟

اگر اصول تربیه‌نی کورگان واوقوغان بولسه ایدی نیچوك تربیه ایدر ایدی؟ اصول تعلیم وتربیه‌نی زهره دگل علاملا اوزیده بلمای بوتوغریده ملکلرچه جاك کتابلر بارلغندنده خبری یوق ایدی (بوندن اونبش سنه مقدم دگل، اصول تربیه وتعلیم اسلام مدرسه‌لرنده یوکونلرده یاڭا کورنه باشلادی، بونکادائر کتابلر یاڭا نشر ایداوب دنیاغه چغه باشلادی.)

یاری ئلی زهره بالالری یغلاغان وقتده تافته‌لرنی دبرداتوب روس کیله جن کیله دیب قورقتوب توقتاترغه ترشمای. باشقه آنالرمزایسه بالالری یغلاسه شولای قورقتوب بالا وقتلرندن یوق خیاللر ایله بالالرینی بوزالر، روس لرنی کشی قورقتوب تورلق بر اوصال خلقلر کبی کورسته‌لر بونك اثری اوله‌رق بو بالالر زورایغاچده جن تیه فلان تیه دیب اعتقاد ایدوب قانلرینی وغیرتلی ترك وتاتارلق طبیعتلرینی بوزالر، قاراـ نغی اورون بولسه قایسی یاقدن جن

کورنور ایکان دیب قالتراب تورالر، یوق خیال ایله آورو بولوب اوزلری جن بولوب بته‌لر.

وطنداش روس‌لرمزنڭ اورام قاراو- لچی‌سنی کورگان وقتلرده باشقه‌لرمز دگل ملالرمز قالتراب تورالر. الحاصل بو تربیه‌نڭ ضررلرینی، غیرتسزلککه سبب بولولرینی یازمق اوچون نچه جلد لر یازارغه توغری کیله‌در.

بولای تربیه ایدلگان بالالردن تا- تارلرنڭ بورنغی غیرتلرینی امید ایتمک بوندن بش آلتی عصر آوروپا ایله آزیاده یوروب آرسلان کبی سودا، ایتکان تاتارلر وترکلرنڭ بالالری‌مز دیب دعوا ایدرلك صورتده بولمق بیك یراقدر.

...لگانلر آرقاسنده لاچین اوزندن

...ه گ...

ایته‌م هر نرسه‌نك باشی تربیه ویوکه‌ده
علم کیره‌ك توغریسی بولار هر ایکسی
بر برسینه باغلانغان نرسه‌لردر.

٥

حسرتلی وقتلر.

دنیاده تورغان وقتلرده آغرلق
صوکنده آغرلق، فقیرلك صوکنده فقیرلك
کورمك بیك آغر بولامایدر. احتمال بونکده
سببی آغرلقده فقیرلککه تمام اوگرانوب
بتکانلکدن اولور: اما راحت صوکنده
آغرلق بایلق صوکنده فقیرلك کبی زور حسرت
وآغرلق بولمایدر. شونك اوچون اوّلدن
فقیر بولوب اویرانگان کشی‌نی کورگان
وقتده قزغانورغه توغری کیلسه‌ده، بایلق
صوکره فقیرلککه دوچار بولغا

آلمای لورنسز استعمال قیلغان کبی، باینن ففیر بولغان کشیده نی اشلرگه بلمای فقیر بولوب کون ایتونك چاره‌سنی بلمای عاجز بولادر.

دنیانك بارشی بیك ترتیبسز بولو سببلی بیك یخشی‌غنه تورغان وقتده هیچ اویلاماغان یافدن ئلله نیندای ایس کیتوب حیران قالورلق آغرلقلرنی کیتروب چغاره‌در. شونك اوچون بو دنیانك اوزنده بیك آز کشی ممنون بولوب کوبرەك خلق دنیاغه دوشمان بولوب های دنیا دیب بارمق سلکوبکنه توره‌در. اگر کوزگه کورنه تورغان بر نرسه بولسه آنی بیك تیز هلاك ایدوب تاشلارلر ویوق ایدرلر ایدی.

دنیانك اوزی کوزگه کورنه تورغان نرسه بولماغاچ، دنیاده راحت کورگان دنیانك اوز بالالرینی یعنی حاکملر ایله بایلرنی هر وقتده دنیاغه دوشمان کشیلر آلارغه نچار کوز ایله قاریلر. دنیاده آلاچق اوچنی آلاردن آلوبقنه توره‌لر

حکیم‌لر محررلر الحاصل هر عقل

اهللری بو دنیادن شکایت ایدودن بو-
شامایلر. بولارنـڭ هر برسی شول
دنیانی اخلاقـلی وکیتشلرنی ترتیبکه
صالورغه بتون قوتلرینی صرف ایله‌لر.
شولای بولسه‌ده دنیا همان استبدادلی
حکومت کبی اوزینڭ مقصودنی تله‌گانچه
اجرا قیله وتله‌گانچه حکم ایده‌در. تله‌گان
کشینی آچ تله‌گان کشینی یتیم قالدره،
تله‌گان کشی‌سنی زندانغه یابه توغریسی
همان شول ظلمنـده دوام ایده‌در. بر
طـرفدن ترتیبکه صالام دیب تورغـان
وقت، ایکنچی طرفـدن آنـدن زور
ترتیبسزلکلر چغه‌در. الحاصل دنیانڭ اوز
جهتندن کیلگان طبیعی بولغان آغرلقلرنی
مدافعه ایدوبده بتروی آغردر.

بو دنیانڭ کوب ظلمندن برسی علاء
افندی عائله‌سینه‌ده ایرشدی. فاطمه یدی،
زینب بش، عـلی احمده اوچ یاشنده
وقتده زهره آوری باشلادی. بونـڭ
بردن بر آوروی بو سعادتلی وراحت
تورا تورغان عائله‌نڭ بارشنی بوزدی.
اویده نور بتدی، بالالرنڭ کولوب

تورغان آچق يوزلری قايغولی حزين صورنده کورنه باشلادی، علاء ملاغه بو اش بيك آغر کورندی بو حسرتلر يانده صالداتده کورگان آغراقلر بيك راحت بر نرسه کبی کورندی چونکه هر کمگه معلوم اوتوب کتکان آغراقلر خصوصا ياش وقتده بولسه بر قوناق کبی بولوب قاله، تاثيری هيچ اونتلماسده حسرتی بتهدر.

علاء افندی زهره آورغانچی کاشکه اوزم آورسام برده بو درجه خفالنمس ايدم ديب اويلی باشلادی، اوزی آورسهده زور قايغو بولهچقی آچق بر اشدر. لکن کوزی آورغان کشی تشم صزلاسه برده آور سنماس ايدم ديگان کبی، تشی صزلاغان کشیده کوزم آورسه برده آورسنماس ايدم ديمك بر عادتدر. حقيقتده قايغو حسرتنك کورلوب تورغانی باشقهلرنك بارچهسندن آور کورنهدر.

زهرهنك اوروی علاء ملاغه آور کورندی شولای بولسهده مونده ايك آغراق تن

غانچ بالالر ایله زهره آبصطاینڭ باشیغه توشه‌چکلدر. اجل آوروی ایله آورغانده یوره‌ك پاراسی بالالرینڭ یات اوگی آنا قولینه قالولارینی، یتیم اسمنی آلوب آنالری اولـگان آزقسز قارلوغاچ بالالری کبی بولولرینی ایسکه آلوب خاطرلاب نه قدر جانی صغله وتارغه‌در. کشی‌نـڭ کیله‌چکده نی کوره‌چگنی بوکوندن أیتوب بولماسه‌ده بزم خلق‌ده بلـکه بتون انسانده وبتون حیوانلرده باشقه‌لرنڭ بالاسی‌نڭ قدری بولمای، آلارنڭ کوز یاشی ایله یغلاب اوترماقـی اوگی آنالرغه ذره قدری اولسون تـأثیر ایدوب قاتی قلبلرنی یومشاته آلمایدر. بونی حیوانلرده بیك آچق بله‌لر یتیم قالغان بوزاو کیلوب باقروب‌سوت صوراسه صیرده آنی قبول ایتمای سوزب جیبار‌ه‌در. بو بالالرده شولای قالاچق دگلمی؟ دنیـاده یاش کوینچه آنـادن یـتیم قـالغان کشیلرگـه یتیم توروب قالونڭ نه درجه آغر ایدکنی توصیف قیلوب توررغه‌ده یارامیدر. یتیم بالانڭ صورتندن

یتیم ایدکی بلنوب توراکچکنه بولسه‌ده زور کشیلر کبی حسرتلی بولادر.

چونکه بو دنیا اوزینک اوصاللغنی برنچی دفعه اوله‌رق بولارغه ایک آغر جهتدن کورستوب، اوزینک ظالم ایدکنی بلدروب قویادر بر اویلاب قاراغانده بو یتیملک اوگیلک یالغز آناسی وفات بولغان بالاده‌غنه بولمای بلکه بیک زور جمعیت تشکیل ایتکان بتون ملتلرنک یتیم واوگی بولوب قالووی باردر.

بولارده اوگی آتا قولنده قالغان بالا کبی حسرتلی بولوب، آچق یوزلی شاد کوکللی بوله آلمایلر.

بولارغه سوت، یومشاق طعام بیروب قدرله‌ب اوسترو بولمای، بلکه نی‌توغری کیلسه شونی آشاب اوسارگه توغری کیله. شول سببلی بو افراد ملتنک تنلری ضعیف ناچار بولوب اوسه‌در. اول ملت نی‌قدر طرش وچالوشوچان بولسه‌ده اشلری تیز آلغه بارمایدر.

اوگی آنا بالالرنی، تار کوکلی ایله

قصوب هر وقتده مشقتده آصرارغه اوز بالالرنی سیمرتوب، قوت آلارنك قولندهغنه بولووینه تلب اجتهاد ایدهدر. شونك اوچون اوگی آنا اوزینك ماکفه بالاسینی کشینك بیك تازه وماتور بالاسندن آرتق کورهدر.

بوگا بو کونده بتون دنیاغه تارالغان یهودیلر مسلمانلر باشقهلر مثال اوله بلور. چونکه حکومتلر نك شولای بولورغه تیوش ایدکنی اوز سیاستلری اقتضا ایدوب طورادر.

اوگی آنا اوگی بالاسینی آرتقه قالدروب اوز بالاسینی نیچك بولسهده آلغه چغارورغه اجتهاد ایتماکی انگلتره حکومتی‌نك هندیلرنی حکومتلر نك باشقه اوز سیاسی فایدهلری اوچون آرتقه قالدرغه اجتهاد ایتولرینه بیك اوخشایدر. توغریسی یتیملك اوگی لك هر وقتده زیاندن باشقه بر نرسه کیترو آلمایدر.

زهره آبصطاینك حالی کوندن کون آغرلاشوب بر کون اوزینك آقتق کونلری ایدکنی بلدی. بو وقتده

ایکی قزی ایله علی احمدنی برر برر
چاقروب آرقـه‌لرندن سویه، سوز
اورنیـنه کوکلینك ایك نچکه ونازك
یرلرندن قایناشوب چقغان کوز یاشی
ایله بولارغه ایسانلشه آیرلشو وداعسنی
ایده ایدی. بعض وقتلرده آدم بالاسینك
قزغانچلی حرکتی قیلانشی، کوز یاشی
سوزدن کوب درجه آرتق تأثیر ایده
وکوب معنی‌لرنی افاده قیله‌در. محررلر
شاعرلر جانسز جمادلرنك تورمشندن
وآلارنك حال تلرندن نی‌قدر معنی‌لر،
تأثیرلی تصویرلر وحکایه‌لر یازه بلدکی
حالده، جانلی فقط سوز. ایتورگه عـاجز
قالغان حسرتلی کشی‌لرنك حرکتندن
بیگرەك کوب معنی‌لر چغاروب یازه
بلورلر. زهره آبصطاینـك حرکتی
وکورگان آغرلقی یازلسه تصویری ایله
جلدلر تولار ایدی. شفقتلی آنانك اول
کچکنه بالالرندن آیرلو حسرتی ایـله
آورو قـایغوسینك برگه قـاتشووی
واول کچکنه بالالرنـك‌ده، آنالرینی
بـو حـالده کورب قورقولرنـدن

یغلاولرن اونتوب ایسسز بر حالده ترولری قزغانچ دگلمی؟ علا ملا بو کون یستیع نمازینه باروب امام بولوب نماز اوقسه‌ده تلی قرأت اوقدقی حالده کوکلی زهره آبصطایده وئله قایده یوری ایدی. سوره‌لرگه غایت ملکه حاصل قیلدغندن برده فکر ایدوب تورماسه‌ده یاگلشو احتمالی‌ده یوق ایدی.

عمرلک یولداش بولغان بر خانوندن، بیك یقین بر احبابدن آیرلونك آغرلغی اربابینه معلومدر.

علاء ملا نمازدن قایتوب کرگاچ زهره آبصطاینك بالارینه قاراب آفرین‌غنه سوز ایتکانلرینی وبرر برر سویگاننی کورگاچ اختیارسز اوله‌رق آغلادی، تختندن بختندن آیرلغان شاه‌لر کبی اوفلادی.

شول وقتده زهره آبصطایده علا ملاغه قاراب آقتق سوزی اوله‌رق اوشبو سوزلرنی وصیت ایدوب ایتدی.

عزیز زوجم! بنم بو ساعتده جانم

غایت فسلدی ایندی شکسز بو یاقتی دنیادن آیرلەچقمنی آچق بلدم.

ایندی بو دنیـادن خصوصا حـلال زوجم سندن، کوز نوری بالالرمدن آیرلوب یالغز قاره قبرگه باراچقمن.

بنم ایچون ایك آغر نرسەده سزدن خصوصا بو یتیم قالاچق قوش بالالری کبی اوچ بالامدن آیرلودر. بنم سرنچی مقصودم عزیز ایمان ایله سزنك رضالغکز همده بـو عزیز صبیلرنی رنجتمـای تربیه ایدووکزدر.

ایندی بو بیچارەلر اوگی آنا قولینه قالاچقلردر. بلمام بولارنك آنالری نی کبی اولەچق؟ اگر دنیانك وفاسز بر آلداوچی ایکاننی باوبده یتیم بالالرنی قزغانوب تربیه ایدر اولسه بیك یخشی! لکن شفقتسز مرحمتسز بولوب بـو بیچارەلرغه اوگی آنا کوزی ایله قاراب صوغوب اورشوب اوست باشلرنی قاره ایدوب یورتور بولسه بنم چدار حالم بولماس!... اوف!... فقط بـن اول وقتده قاره قبرده توفراق آستنده بولووم

سببلی آه زارم سزاره ایشتلماز... شونیده خاطرکده توت! بو بالالر بندن سزه ایك زور امانتدر، اگرده بنم بو وصیتلرمنی اونتور بولساڭ قیامت کوننده عادل حاکم بولغان جناب حق آلدنده ایکی قولم یاقاڭده بولووندہ هیچ شك یوقدر. یاش خاتون خاطری اوچون بنم خاطرمنی ویاش بالالرنڭ خاطرینی قالدرر بولساڭ الله تعالی‌نڭ رضالغی سندن یراق بولور. حوش حلال زوجم بندن بحیل بول! اوف! دیب قول صوزاده کوزلرندن ـ یاشلرنی آغزوب ایکنچی یاقغه باشنی بوره. بو وقتده علاء ملاده زهره آبصطاینڭ قولنی توتوب قالتراغان طاوش ایله یارار یارار بحیل بولدم اوزڭ میندن بحیل بول وصیتڭنی اورنینه یتکرودن توقطامام دیب ایتودن باشقه سوزگه حالی کیلمای.

زهره آبصطاینڭ بو وصیتی نه قدر تأثیرلی واونتلمازلقدر، لکن علاء حضرت کوبمی وقت اونتمای توررعمرکز اولسه بیك تیز کوروچکسکز!.

کوب وقت اوتمای زهره آبصطای علاء ملاغه (یس شریف) اوقورغه قوشه، علاءده نیشلرگه بلمای قایغولی بر صورتده یس اوقورغه باشلای. بیچاره بالالرینی شول وقتده کورساگز ایدی علی احمد بولار نی‌اشلایلر دیگان کبی آبتراب تورا، فاطمه‌ده اوکسوب اوکسوب یغلای، زینب ایسه زهره آبصطای یاتقان مندرنڭ بر یاق چیتنه باش قویوب یاته ایدی.

بولاردن باشقه زهره آبصطای‌نڭ آناسی، همده شمسی قارچق قایغولی صورتده اوطرالار ایدی. بولارنی کور-گانده شول شعرلرنی أیتمای چداب بولورلق دگل ایدی.

شعر:

علاء ملا اوطرادر یس اوقوب
زهره یاته، اوله‌من دیب قایغو یوتوب
شمسی قارچق زهره‌نڭ حالن قارای
قایچان جانی چغار دیوب قولن توتوب

فاطمه علی احمد همده زینب
قالدره بو وفاسز یتیم أیلهب

حق تعالی محبتنڭ جبی ایله
بولارنی آناسینه قویغان بهیلهب

محبتلی آنالری شول زهره
اختیارسز قاره بیرگه باروب کره

بو کونده زهره وفات بولوب کیتسه
بالالرغه تربیهنی کملر بیره

اجل دیگان موینینه قورق صالوب
قبرگه صالوب قویه موندن آلوب

ئلله یوقسه بو چنلابوق اولهمی؟ دیب
اوطورادر علاء ملا حیران قالوب

شم کبك بیك تیز سونه بو عزیزجان
دنیاده یانوب توروب بر آز زمان

دنیانی «سین ناچار» دیب سوکسهلرده
بو دنیا بو عادتن طاشلاماغان

آغر وقت عزیز جانڭ چغار وقت
حسرتینه چاق چاقغنه چدار وقت

چچکهلی آلمه آغاچدای بویلرکنی
توبندن طامری ایله یغار وقت

قزقلفنك آقتــق‌لری قایغو بولوب
حسرت ایله ایکی کوزلر یاشکه تولوب
بالالرغه بو دنیاده نی راحت بار؟
آنالری کیتوب بــارسه آیرلوب

دنیاده براو اوینــای، براو کوله
آتا بــالا حسرت کوره آنا اوله
شادلق‌لر بتماس کبی تورغان چاقده
کرتوب قویه چغا آلماسلق بر مشکله

عــلاء مــلا یس شریفنی ایکنچی
مرتبه اوقوب (وجعلنی من المکرمین)
آیت شریفه‌سینه یتــکان وقتده زهره
آقتق مرتبه کوزنی اوی اچینه أیله‌ندروب
قارادیــده خوش بولــکز ایندی بــن
چاره‌سز بــو دنیادن کیــتدم، سزدن
آیرلدم، نه قدر کیتماسکه اجتهاد ایتدم
ایسه‌ده فایده بیرمدی دیگان کبی قوری
گوده‌سی سوزلوب یاتوب قاله...

علاء ملاده بار قیمتلی تاشنی تیران
دینگزگه توشروب حیران قالغان کشی
کبی آه دیگان سوزدن باشقه سوزده
أیته آلمای آق نرسه ایله اوستون یابه‌لر.
آه بیچاره بالالر سز بالا بولو سببلی

اولومنك آغراغنى بلمايسز فقط عزيز آناڭز بولو جهتندن بو نيشلادى ديب زوركشى‌لر يغلاب تورغانغه‌غنه يغلاى‌سز!

علی احمد سين احتمال بو كون آنام بولاى ياتسه‌ده ايرته‌گه كيرى اولگيچه بولوب يورى باشلار ديب اويلاى تورغانسڭدر. آه بالا سينڭ آناڭ ايندى كيرى قايته‌چق دگل؟...

سز بو كوندن صوڭ‌اوگى بالا، يتيم بالا نامنى آلوب بتون راحتلكڭزدن آيرلدڭز! سزنڭ آنا قوچاغنده اوسوب زورايماقلقڭزغه آناڭزنڭ اجلى مانع اولدى. سزدن اختيارسز تارتوب آلوب كيتدى.

اول تون علاء ملاغه هم بالالرغه ايك حسرتلى تونلرنڭ برى ايدى. شونده‌ده بالالر يغلاب توره تورغاچ ياتوب يوقلاديلر بو، تون علاء ملا اوچون بيك آغرلق ايله اوته، توزليچه اويلرغه توشره، ... استقبالده برده اميد وشادلق قال... ... كورنه ايدى، لكن انسان بالاسى هر وقت قايغو وقتنده شولاى فكرده بوله، فقط بيك تيز بو وقتلرنى اونتوب كيته‌در.

٦

(زهره آبصطاینی قبرگه آلوب کیته‌لر)

ایرته‌ن تورغاچده زهره آبصطای‌نك وفاتی بتون آولغه تارالا، بونك اوچون هر کم قایغره بونی هر کشی قزغانه، شولای بولسه‌ده «کجه‌گه جان قایغوسی قصابقه مای قایغوسی» دیگان کبی بعض خاتونلر ایندی علاء ملاکم قزینی آلور ایکان؟ آنك کبی بای کشی‌گه یوز قز تابلور دیگان معنی‌ده سوزلر ایته‌لر.

درست قز تابلور بزده قـز بیك آرزان نیچه قز تابوب آلورغه ممکن، اش فقط علا ملاده توگل، یتیم قالغان اوچ بالاده‌در.

علاء ملاغه احتمال بیك یخشی یولداش تابلور. موندە بــزم قزغانغان نرسه‌لر آغرلق‌غه قالاچق اوگی نامنی آلاچــق اوچ بالادر.

ساعت ۱۲ نچی بولغانده زهره آبصطاینك باروب یاته‌چق منگولك یورتی حاضرلندی. اوزنده اختیار قالماغان زهره‌نك گوده‌سنی اویدن کوتاروب آلوب چقدیلر. بــو

وقتده زینب ایله فاطمه‌نك نی روشده ایکاننی کورساتگز!...

تربیه ایدوب حلال سوتنی بیروب اوسترگان عزیز آنالری بوکون آیراوب کیتدی دگلمی؟ گودەسیده «خوش ایندی بالالرم» سزدن آیرلدق، سزارنی یالغز الله‌نك رحمتینه تابشردم دیب حال تلی ایله أیته دگلمی؟ بو کوندن صوڭ بو بالالرغه کم شفقت کوزی ایله قارار؟ بولارنك هر بر صوراغانلرینی کم بیروب تورر؟ فاطمه‌نك کوزندن بیتینه آغوب توشکان یاشلری، حزین حزین طاوشلری، بلکه بتون وجودی اوزینك حالندن شول شعرلر ایله شکایت ایله دگلمی؟

شعر:

آنام کیتدی قبرگه، قورقنچ قاره یرگه
بزلەر موندە قالەمز، کیتە آلماینچە برگه

کیتدی جغوب آنامز، حسرتندن یانامز
ایندی بزلر بوکوندن، یتیم اوگی بالامز

ایندی نیچك ایتارمز؟ کمنی آنا ایتارمز
اوزآنامز بارایدی دیب، قایله ازلاب کیتارمز

سزنی کیتدیلر آلوب، آغاچ تابوتقه صالوب
نیچك صبر ایتارمز بزلر بو یرده قالوب
اوسکه کییوب آق کفن، تاشلاب کیتدك اوشبو کون
محشر کونندن آغر، بو کونلر بزنك اوچون

علاء ملاده زهره نی قویوب قایتقاچ حسرت ایله نی اشله رگه بلمای هیچ نرسه دن ماتوراق تابمای کون لرن تونلرندن آیرمای آه اوف ایله عمرن اوزدره باشلادی. بو کون لرده یتیم بالالرنی زهره نك آناسی مونده توروب تربیه ایده باشلسه ده، بالالرنك یوزلری صاری بولوب کوڭلسز بر صورتده کردیلر.

بر وقتده اوچ یاشنده گی علی احمد فاطمه آپاسندن شول سوزلر ایله آناسنی سورادی.

ع: فاطمه آپا بزنك انی قایده کیتدی؟ ئه ایندی اول قایتمی منی؟

فاطمه: انی ایندی قایته تورغان یرگه کیتمادی، ایندی اول قایتماس بز آنی قیامتده کورورمز.

ع: اول صوڭ نیگه بزنی تاشلادی بزنی نی اوچون قزغانمادی ئلله یوقسه اول قیامت بیك ماتور ییرمی؟

فاطمه: اول بیت! اوز اختیاری ایله برنی تاشلامادی، آوروب وفات بولدی. قیامتنك نیچك ایکاننی أتی بلور. آندین صوره. (بو بالالر شول سوزدن صوك ایکیسیده یغلادیلر.)

علی احمد، أتی‌سی یانینه باروبده بو توغریده شولای سوز باشلادی:

علی احمد: أتی آپام فاطمه «ایندی بزنك أنی قایتماس بز آنی قیامتده کوررمزدی» آنی نیگه آندین قایتارمی‌لر؟ قیامت نرسه اول؟

علاء ملا: کچکنه یالانك بو اثرلی سؤاللرندن عجبلنوب اثرلنوب کوزلری یاشله‌ندی. وایتدی «بالام ایدی أنی‌یك‌نی مونده کوره آلمامز، آنده بارغاچ کوررمز. اول قیامت بزنك اولگاچ باروب برگه کورشه تورغان یردر» دیدی. آه یتیملك حاضر قیامت نك نیچك ایکاننی بلدره باشلادی. شول کوندن صوك بیچاره علی‌احمد اویناب یورگانده اتی‌سی یاننده اوترغانده مین تیز ئواب أنی یانینه بارامن مین أنی کبی بولام دیب سوزلوب یاتوب آورغان آناسی صفتینه کره ایدی. بالالرغه آنالر بیك قدرلی

شول. فقط وقتسز آنا ایلہ برگه کیتوب بولمی. علاء ملا ایتمش قیامت کونلرینی کوتارگه توغری کیله‌در.

۷
علاء ملا یاش خاتون آلورغه اویلادی.

علاء ملانك یقین کورگان دوست ایشلری و باشقه‌لری هر وقتده کیلوب: کوب حسرت چیکمه! اولگان کشی آرتندن اولوب بولمای ایندی، صبر ایت، سزگه انشاء الله الرحمن آندین آرتق خاتون‌ده تابلور، اوزگزنك باش صاو بولسون تقدیرگه چاره یوق ایدکنی اوزگز بله‌سز بیت!... دیب تسلی ایدرگه خاطرنی تنچلندررغه ترشه‌لر ایدی. کشی‌گه، کشی سوزی تأثیر ایتمای قالمایدر. شول سببلی علاء ملاده کوندن کون زهره آبصطاینی اونوته. کوکلنده حسرتلری بته، کوکلندن یوق اوچون قایغرام مگا بیت آندین کوب آرتق قز تابلور دیب فکر ایده باشلادی.

بو اورنده چن کوڭل ایله یاراتقان کشی‌نڭ آیرلو حسرتی عمر بوینچه اونتامای بارمقی‌ده چن تربیه کورگان کشی‌لرده‌گنه بوله ایکان دیب خاطرگه کیله‌در. یوقسه قالغان کشیگه خاتون‌ده مالده تابلور آندن کوب اش یوق؛ فقط چن یاراتوب کوڭل کوڭلگه، خلق خلقغه توغری کیلگان بر یولداشنڭ بیك تیز تابلوی آغر اشدر. بونی ایسه چن احباب چن یولداش ازلگان کشیلر بلورلر چن احباب چن یولداش نابمق میلیون بهاغه تورغان آلماس تاشنی تابمقدن کوب درجه آغر اشدر. آز فایده اوچون، بایسه بر سوزنی کوتاره آلمای آیراوب کتکان دوسلر، ایڭ زور دوشمانلردر. دنیاده تاش تابلور، قیمتلی باش تابلماز دیگانلر.

کوب وقت اوزمای علاء ملاغه یاش خانونده تابله، اوزی ملا بولوب تورغان قریه‌ده صفا بای، لطیفه اسملی قزینی بیرماکچی بولوب وعده ایده. علاء ملاده چن کوڭل ایله راضی اولوب تیز کوندن طوی یاصاماقچی بولالر. دنیا دیگان

نرسه‌ده زمان ساعتی بیك تیز اوزه تورغان بر نرسه بولغان اوچون وعده قویغـان کونلر کیلوبـده بیته. کیچکه قارشی علاء افندمز ماتورلنوب شادلنوب باباسی اوینه ماتور قزغه قوشلورغه باره.

آه دنیا بو وقتنی زهره کیلوب کورسه یوراکاری یارلور، اختیارسز یغلار، نی اشلارگه بلماز ایدی.

علاء ملاغه بیك تیز قز تابلدی، زهره آبصطاینی اونتدررلق بولدی. بیچاره بالالرغه آنا قایده؟ آلارنك آنا حسرتنی کم بتره آلا؟ بو آنا آلارغه اوگی نامنده اولاچقدر. علاء ملا قزغه باروبده قوشلدی، حسرتلر تارالدی.

لطیفه‌غه قوشلوب ایکی اوچ کون تورغاندن صوڭ، بر برسینه تانشلق واوگرانولك حاصل بولغاندن صوڭ، لطیفه آبصطامز اوز فکرنچـه اوزینی علاء ملاغه بیگرك سویدروب، گویه زهره‌نی اونتدرماچـی بولوب: مین ماتورمی؟ اولـگان خاتونڭ زهره ماتور ایدیه‌ی؟ یه أیت! دیب ایته باشلادی.

لطیفه‌نڭ اوشبو ایکی جمله سوزندن

اوتوچیلر شاید آنك تربیه‌سزلك ایدکنی آڭلارلر دیب حاضر لطیفه‌نڭ نیچك ایدکنی یازمی توره‌مز، بلکه کیله‌چکنده لطیفه‌نڭ قیلنش یورشندن نیچك ایدکی اوز اوزینه بیك آچق بلنور. لطیفه‌نڭ مین ماتورمی؟ زهره ماتورمی؟ دیگان سوزینه قارشی علاء ملا میگا قایوسگز تربیه‌لی اخلاقلی بواسه شول ماتور دیب جواب بیرو کیره‌ك ایدی. لکن علاء ملا لطیفه‌نڭ ظاهری ماتورلغینه قارابقنه باشقه‌سنی تیکشرمای، سز ماتورراق دیب أیتودن اوزن اوزی توقطاتا آلمادی. کوب وقتلرده اوتمی علاء ملا لطیفه‌نی اوز اوینه آلوب کیلوب برگه معیشت ایته باشلادیلر.

٨

(لطیفه‌نی آلغاندن ایکی یل صوڭره)

قارا قارشی زور ایدوب بنا ایدلگان یخشیغنه ایکی اوی بولوب اورام یاغنده‌غیسی ماتور اوی (قوناق اوبی)

اچکی یاقدەغیسی آش اوی دیب تعبیر ایدلورلك اویلر علاءملانك اویلری ایدی. شولوق آش اویدە ۹ یاشندە فاطمە، ۷ یاشندە زینب، بیش یاشندە علی احمد، قوللرندە برەر تلم (کیساك) ایکمك اولدغی حالدە قاتق آشاب اوطرالر ایدی. بو بالالرنك اوست باشلری قارالغان، کولمکلرینە قاتق بویالغان، یوزلری نورسز بولوب صولغان، کوزلری اچکە باتقان، قزلرنك ساچلری تارالمی چووالوب بتکان، علی احمدنك کولمك ییکی یرتلوب، بەیلەب قویغان ایدی. بولارنی بو حالدە کورگان وقتدە بردە بلمەگان تانیماغان کشیدە بو بیچارەلر یتیم ایکان دیب بلوب قزغانورلق ایدی. قوناق اویندە ماتور اویدە لطیفە آبصطای ایلە علاءملا راحت راحت اویناب کولوب چای اچەلر، آشیاولق (دسترخانك)دە مایغە پشکان اسسی قویماق، بال مایلر تولی اولدیغی حالدە، اورتالرندە یاکا اوتورە باشلاغان بر بالا، قولینەشکر توتقان، توشوب کیتسە نیتسە لطیفە آبصطای آلوب بیرە، علاء حضرتمزدە بو بالاغەقاراب

آوزن سزغرتوب ایکی قولنی صوزوب کیل میکا کیل دیب چاقرماقده، یاش بالا آزراق تالپنوب کیلورگه تلی‌سه ایرلی خاتونلی قزق کوروب شارقلداشوب کولمکده ایدی‌لر. تگی اویده‌گی بالالر قاتق آشاب اوتورغان وقتنده بو یاش بالانڭ شکر آشاب اوتروندن‌ده بو بالا یاش خاتون لطیفه آبصطاینڭ بالاسی ایدکی صوراماغان کشی‌گه‌ده معلوم ایدی.

بیچاره فاطمه زور کشیلر کبی توغانلرینه قاراب توغانم قاتقنی توکمای آشاگز! یاش ئه‌نی کیلوب کورسه آچولانور بزنی توقمار دیب اوترغانده لطیفه آبصطای کیلوب کروب: آشاغز بیران‌لر!.. تویماس کبی بولوب توره ایدگز، تویگز! دیگلن‌کبی قاتی‌سوزلردن بونڭ شفقتسز ایدکی بلنه ایدی.

بیچاره‌لرنڭ کوره‌سی آغرلق‌لرینه قارشی شول وقتده علی احمد قاشقنی آلدینه یاکلش (خطا) توشروب جیبرو ایله لطیفه آبصطای بونڭ چیکه‌سینه چابوب اوتلر چغاروب تگی اویگه چغوب کتدی.

شول درجه قاتی صوقسه‌ده علی احمدنڭ قچقروب یغلاو احتمالی یوق ایدی، چونکه آلار صوغلوغه شول درجه عادت آلغانلر ایدی: قایچان وقت یتار، تاپاق قایچان توشار دیب کوتوبکنه توره‌لر ایدی.

اگر صوغلغان وقتده یغلاب طاوش چغارسه‌لر دخی نغراق (قاتیراق) صوغله‌چقلرینی بیك آچق بله‌لر ایدی. لطیفه‌نی کورگان وقتده قالتراب قورقولرندن بالضرور عیبلی اشلرنی اشلاب قویه‌لر شول ساعتده آغر جزالرینده کورالر، برگنه صوغلو ایله قوتلوب قالسه‌لر بیك زور غنیمت دیب بله‌لر ایدی.

لطیفه آبصطای تگی اویگه کرگان وقتده «توگه‌لرده بته‌لر، کونی تونی آشاودن بوشامایلر» دیب سویلانه باروب کرسه‌ده علاء ملا بر سوزده انداشمای (تیك توره) البته یاش آبصطای درست ایته دیگان کبی تیك توردی. بولار اولگیچه کیف صفا ایله چای ایچه باشلادیلر. کاشکی شول وقتده زهره آبصطای کیلوب کورسه علا ملانی قاراب: های اویاتسز، انصافسز! بنم آقتق کونمده

جان آچیسی ایله أیتکان وصیتمنی اونتدکمی؟ اول وقتده هیچ انصافسز بولماس کبی بنم سوزلرمنی کوز یاشلك ایله قارشی آلغان ایدك دگلمی؟ یاش آبصطای کینی وخاطری ایچون اوگی بالالرنك خاطرنی قالدرماسقه بولغان وعدەك قایده؟ اوزکز تاملی وطاتلی آشلر ایله چای ایچوب، بیچاره یتیملرگه آچی قاتق ایله قاره آرش ایکمگی بیروب قویماقگز قدر انصافسزلق بارمی؟ آلتون کبی بالالرمنی تربیەسز بوصورتده قالدردقگز اوچون برالله حضورنده نی جواب بیررسز؟ دیب قاتلی یاش ایله قاتش سوزلر ایتەچك. لطیفەغه قارابده: آی قاتی طاش یوراکلی خاتون! اوزك بنم کبی وفات بولوب بالالرك بنم قولمده قالوب، شولای آغرلقلر کورساتسام نیچوك بولور ایدی؟ بو جهتلرنی آزراق اویلاب بو بیچارەلرغه آزغنه اولسون شفقت ایدراكسینده عقل یوقمی؟ دیەچك أیدی.

های بیچاره زهره آبصطای بو دنیا ظلم وجفا دنیاسیدر. بیك آزغنه انسانلر انصافی ایله صفتلنوب قالغانلرین ظالملردر.

بر کشی کشی قوأنـده مغلوب بولوب قالسه هر زمان مظلوم بولوب آه زار ایله کونلرن اوزدروغه توعری کیله‌در.

بو حاللر یالغز سینك یتیم قالغان بالالرگه‌غنه دگل، بلکه بتون ملتلرده باردر. بالالر اوگی آنا قولینه‌قالدیغی کبی بر ملتنك‌ده یتیم بولوب قالووی باردر.

ظالملر نك‌قول آستنده چیکسز مظلوم‌لر شول یتیم‌لرنك لطیفه آبصطای آلدنده قالتراب‌توردیغی‌کبی‌قالتراب‌تورمقده‌لردر. قولندن قاشغی توشکان علی احمد کبی، آزغنه عیبی اوچون جزا کورگان علی احمد ایله دنیا تولغان‌آچی قاتق آشاغان کبی آچی جزا وآغرلقلر کورگان کشیلر حسابسز بولغان، فقط تمنی‌آشلرنی لطیفه‌لر ایله علاءلر کبی رحیمسز وشفقتسزلرگنه آشاب تویغان، باشقه‌لر آچ قالغاندر.

انسانلر شولای ظالم بوله‌توروبده همان اوزلرینی‌حقلی، ظلملرینی اورنلی

بلوب بوگا دلیل‌لرده کیتروب مشقت چیگه‌لردر.

باشقه اشده دگل حتی بولار برگناه اشلاب تاشلاسه‌لر، بوگناه اشکه‌ده‌شیطان سبب بولدی دیب شیطان بیچاره‌نی عیبلی یاصارغه وگناه‌نی آگا آوداروغه تورشه‌لر.

شعر:

گناه قیلسه بوکونده ابن انسان
سبب بولدی بوگا دیرلر او شیطان
اوزون قوتقاره‌در شیطانغه سلتاب
برانسان حیله‌سینه سین جواب‌تاب!
اوصالقغه بولار نینداى ایبلی
گناه اشلاب بوله شیطان عیبلی

٩

(قزغانچ حال)

لطیفه آبصطان علاء ملاغه‌تمام باش بولغان، عواملر تعبیرنچه ایتکانده تلاسه قایله آیاق باصدره آلاایدی. بونك بودرجه آشقنووی، حددن تجاوز ایدووی ئالله کوره‌سی بولغانغه میکان دیب خاطرگه

کیله باشلاغان ایـدی. بر کون لطیفه آبصطاینك آسراو قزی یبرگان یردن قایتمادی، لطیفه‌نك اوزینه قامر باصارغه توغری کیلدی. شـول سببـلی غایت آچولنوب یوری. نیچوك بولسه‌ده آصراو- نك او جنی بر نرسه‌دن آلورغه تلی ایدی. فاطمه، زینـب، علی احمد، قورقولرنـدن اویدن چغوب قاچقانلر، آنالرینه کورنمای یورگان بولسه‌لرده قزان آستینه اوت یاغارغه کشی کیـره‌ك بولغاچ «قایده کیتدی شول محبتسز ارم تاماقلر تیز کیلوگز!» دیب قچقردی.

شول وقت زینب یوگروب کیـلو ایله قایق یوریسز آشارغه‌غنه بلەسزدیب آچولانوب قولنده‌غی اوقلاو (قامریایـه تورغان آغاچ) ایله زینب نـلك باشیـنه شول درجه قاتی صوقدی؛ زینب بیچاره تاووشسز طنسز یغلوب کیتدی، آنك اوستینه آیـاغی ایـله تیبوب یبردی زینب‌نك هیچ حرکتی یوق یاتـه فقـط بیتندن یوزندن، قزل قان شولاب آغه ایدی. لطیفه آچووندن موندای زور اشنی بلمای اشاەسه‌ده آزراق قورقوغه،

توشوب زینب‌نی باروب قراب باشی یارلغاننی کوروب قزغانوب بر چیتکه کوتاروب آلوب قویدی.

علاء ملا اشدن قایتوب عادتی‌بوینچه آچق یوز ایله لطیفه آبصطای یانینه کروب کوکلسز بر حالده کوروب سببنی صوراغاچ لطیفه‌ده جیله ایله انه بالالرنك شایاروب زینب میچ باشندن یغلوب توشوب باشنی یاردی دیه جواب بیردی. علاء ملا قورقوب تیزره‌ك زینب یانینه باروب باشی یارلوب ایسسز بر حالده یاتقاننی کوروب احتیارسز یغلای باشلادی. لطیفه‌غه قاراب: بو بالانك باشینه یتدك!. نی اوچون میچ باشندن یغلدی دیب آلدایسك؟ هر وقت شوندای براش بولور دیب اویلای تورغان ایدم آخری بوکون توغری کیلدی.

مین سزنی اوزی بلور دیب اویلاب اول بالالر توغروسنده هیچ بر سوز ایتمای ایدم. سین بلمادك؟

لطیفه، تیشلارگه بلمای قزاروب: مین نیچوك ایتایم؟ اوزلری شایاروب

اوینات شولای بولدی‌لر، سینڭ بالالرڭ
میم سوزنی تکلایلرمنی!

اش اوتکن ایندی قاراب توررغه
یرامای. تیزرەك بر چارەسنی تابورغه
کیرەك بوندە دوقتر فلان یوق ایندی،
بزم تاتار (ترك) دوقتری طبیبی ئەبی
کیترگە توغری کیلدی. ئەبی‌دە کیلدی،
دواده ایدلدی. فقط بونڭ ایلە گنە زینب‌نڭ
باشی توزالمادی. بلمگان کوینچە دار ولغان
بولوب ضررغنه ایتدی‌لر. یتیم اوگای
بولوب بویلە هلاکتکە اوچراغاچ بونی
بوکبی آغرودن قوتقاررغه کامل دوقترلر
برنچی درجەدەگی طبیب‌لر کیرەك بولەدر.
اوگای بولوب کوزلدن قالنی یاش آقغان
منلرنیده زینب کبی آوروب اولارگه
یاتمش انسانلرنیدە اوّلگی حالینه قایتارب
اصلاح ایدر اوچون کامل دوقترلر کبی
انسانلرڭ وملتنڭ مادی ومعنوی
آورولرینی بلگان کشیلرنڭ قولندنغنه
کیلور.

ئەبی، زینب‌نڭ باشینی توزەتە آلماغانی
کبی، جاهل اولوب مادی ومعنوی
آوروەرنی بلمگان کشی‌لر، نی‌قدر اصلاح

دیه اجتهاد ایتسه‌لرده افسادغنه ایدرلر.

بیچاره زینب، ئه‌بی قیلغان دارولری ایله صحت تابه آلمادی، اوچ دورت کون یاتوب، بشنچی کون زهره آبصطای بارغان قاره قبرگه زینب‌ده کیتدی. یتیم واوگای بالالرده ایندی ایکی داه‌گنه قالدی. نی‌چاره علاء ملامز قایغردی، حسرتلندی، تقدیر دیب أیتودن باشقه تدبیر قالمغاچ معلوم چدامْلی تقدیرگه تابشردی. ئللا بزنك بر تقدیرمز بار، یوقسه‌نی اشلار ایدك؟

تقدیر بولماسه بزم شکایت ایدر اورنمزده یوق شول! بر آزدن صوڭ زینب حسرتیلا اونتلدی، آلای بولای بولمادی بیاغ تنچ بتدی. ایندی علاء ملاغه بر گنه‌اش قالدی، اولده اوّل‌گیچه اویناب کولوب معیشت ایدودن عبارت ایدی.

لطیفه ایندی قالغان بالالرنی اوقلاو ایله صوغودن صاقلنه، فقط تل ایله‌سوگوب، آشاو یاغندن‌غنه قسه باشلادی. بو اشی ایله‌ده بو ایکی بیچاره‌نڭ وجودلرینی دنیادن قالدرمق ممکندر.

هر وقت قایغوغه بالالر دگل زور کشی‌لرده چدای آلمایدر، بولار نیچوك چداسون؟

۱۰

روسیه ایله یاپونیه محاربه‌سی.

بـو دنیا انقلاب دنیاسی دکلمی؟ شونك اوچون بو دنیانی نادان خلق‌لرده (دنیا تگرماج کبی ایلانوب توره) دیب تعبیر ایده‌لر.

بر کون برمملکت بن برنچی دیب تورغانده، ایکنچی بردن دنیا تگرماچی ئلله نیندای حکومتلرنی کیتروب چغاره‌در. الحاصل دنیا دیگان نرسه‌نك قایغو حسرتی قاره قبرگه باروب کرمای هیـچ بته‌چك دگلدر. قایغولرنك برسندن صوك برسی آغوب کیله، تـله‌گان کشی‌نی حسرت دولقنی قاغوب آلوب کیته‌در... سنه ۲۶ نچی غینوارده باشلانمش روس-یاپون محاربه‌سی کیلوب چقدی. حسابسز کشی‌لرنی قربان، کرب خاتون‌لرنی طول، بالالرنی آتا یوزنی کوردن محروم ایدوب یتیم واوگی قالدردی. بتمـاس دیب اویلاغان قوتلر کوزدن یاش آغزوب جیبلغان پاره‌لرلیا اودون شبه جزیره‌سنك، مانژوریـا صحرالرنده قالدی. برسی

برسنی قزغانماغان، بر برسینك قانینه صوصاغان انسان بالالری محاربه قیلدی. کتو کتو انسانلر باروب قایتمادی. شولای محاربه قزغان وقتده بزم صالدات حضرتمز علاء ملاغده آنده بارورغه توغری کیلدی.

بو دنیا یالغز اوگی بالالر نیغنه حسرت وقایغوغه قالدرمای، بلکه آلارغه تورلی جزالر کورساتوچی لطیفه‌لرغه‌ده قایغو حسرت کورساته آلا.

شول جهتدن قاراغانده دنیانی بر عدل نرسه دیب ایتورگه‌ده ممکن‌لك باردر.

بو اشلر علاء ملا ایچون ایك زور حسرت بولدی، یتیم‌لك‌نك نچار ایکانلگینی یاکا بلدی. باشقه ملت‌نك اوز روحانیلری راحت یاتقان وقتده؛ بزم چالمالی حضرتلرمز چالمه‌لرنی تاشلاب یغلای یغلای یراق شهرلرگه، قایتماس سفرلرگه کیتدی‌لر. آش اوینده اوگی بالالرغه قاتقان آرش ایکمگی ایله آچی قاتق آشاتقان علاء ملانك اوزینه‌ده قاتقان آرش ایکمك‌لری آشارغه توغری کیلدی.

کشی‌لر حساب‌سز کوب جییلغان. هر برسی براش ایله مونده کیلگان ایدی.

یراق مانژوریاغـه کیته‌چك پویزد سامار طرفندن کیلوب توقتاغان ڤاغونلرغه تغزلاب تورلغان صالداتلر بتون ڤاکزالغه یاجوج کبی تـارالغان، آندن آرتقانی ڤاغون تره‌زه‌لرنـدن باشلرنی تغوب اوزغان بارغان کشیلرگه آچولانوب قاراب توره‌لر ایدی. بولار آنـده نی اوچون بارغانلرینی، وکم جیبرگاننی بلمای اورنسز بونده‌غی کشیلرگـه آچولنغانلرینی کوروب بنده بولارغه عجبلنوب قاراب تیران فکرده توره ایدم . . .

شول وقتده یلان اوستینه یابشقان قرمسقه کبی کوب خلق ایله سبریا طرفندن کیلـگان پویزد شادلغندن،» اللهٔغه شکر مونده قایتوب یتدك بیت ئـلی دیگان» کبی بولوب کیلوب یتدی.

بونده جییلغان کشی‌لرنڭ بعضیسی یقین قرداشلرنی اوزاتورغه بعضیسی‌ده مانژوریادن مجروح (رانین) بولوب قایتقان وقایته‌چق قرداشلرینی قـارشی آلورغه جییلغانلر ایدی.

اویلاب کیته ایدی. کاشکه علاء ملا شمسیه اوقغان وقتدەغی (ورتبته) ضمیرنی قایده قایتاررغه کیرەك دیگان قدر تحقیق ایله بو یوللرنی نیچوك یاصاغانلقلارنی تحقیق ایدوب قاراسه شکسز فایده آلاچق ایدی. نه چاره اویله تحقیق وتفتیش‌لر شمسیه اوقغانده بتکان‌در. بو اورنده عبرت ایله قاراب؛ بولارنی باشلاب قاراب اشلاتوچی منیدسلر، وبو درجه اشلاوچی اوستالری، وبوگا صرف ایدلگان همت وقوتلرنی، بوگاده سبب، علم معارف ایدگی علاء ملانك خاطرینه کروبده چقمدی. اوزینك فکرسزلگی سببلی اورماکوچ توزاغینه توشکان چبن کبی یغلاب باره، اوگی بالا کبی هیچ کمدن شفقت ومرحمت امید ایده آلمای ایدی.

دبرداب بارغان ڨاغونلرنك طاوشی گویا، علاء ملاغه (سینی آنده آلوب بارساقده، آلوب قایته آلمابز) دیگان بولوب توره ایدی. علاء ملانك بختسزلگینه قارشی مونی صالداتلرغه امام ایدوبده قریمادیلر. آنك اوستنه لااویان

شایاروب یوروب قیوغه توشکان دیگاچ، بیچاره فاطمه‌ده یوگروب قیو یانینه باروب هوشسز بولغان کشی کبی قورقوب قاتوب قالا. بو خبر تیز بتون آولغه تارالوب علی‌احمدنی قیودن آلوب چغاردیلر. بونگ اوچون بتون آول خلقی‌نگ جانی آچوب هر برسی فاطمه‌نی عیب‌لی یاصادیلر.

بو وقتده زور حسرتلرنگ آچیسی بالغز فاطمه‌غه قالوب، موندن صوگده ئلله نیلر کوره‌چکارینی، محاربه‌گه کیتکان آتاسینگ‌ده شول یرده قالولرنی اویلاب یانه وکویه شول شعرلرنی أیته ایدی.

شعر:

آتا آنا توغانلری، ئولب بر قز
زار یغلاب اوشبو کونده قالدی یالغز
هر جهتدن قایغو حسرت چولغاب آلوب
کیگ دنیا فاطمه‌غه بولدی تغز..

*

حسرتدن بو بیچاره یلاب یاته
اختیارسز قایغو حسرت یغلاته
دنیانگ ظلملری اوقلر کبک
هر طرفدن هجوم ایدوب ایچکه باته

ایلک اوّل عزیز آنام بولوب وفات
زینب ئولوب حسرت آرتدی دها بر قات

عزیز انم وفات بولوب تورغان وقت
آتاك مجروح بولدی دییوب کیلدی بر خط

*

علی احمدنی آلوب باروب زهره آبصطاینك یانینه قویدیلر.

اسلام حکومتلرنك برر برر وفات بواوب یالغز اثرلری قالدیغی کبی بو یتیم واوگی بالالرده ئولوب اثر اولەرەق قبرلریگنه قالدی. بعض ملتلر باره باره فسلوب منقرض، یایسه باشقەلرغه قوشلوب بتووی کبی، بو اوگی بالالرده بتوب یالغز فاطمەغنه قالدی.

بو قدر حسرتلرنی کورگانده یاش قز بالا دگل زور کشیلرده حسرتلرندن آورو بولورلقدر. بو کونده فاطمه آرق صاب صاری بولوب بتکان اولماس بورون اولوك توسی (صفتی) کرگان ایدی.

۱۰۲

آوروپای روسیەنك شرقنده زور برشهرنك ۋاکزالنده (موقف) بای، فقیر، ضعیف، تازا، حسرتلی، شاد کوکلی

بعضلری باشقه توبان درجه مکتبلرگه کیتکان یگتلر، همده ۸ یاشلك قزدن اونسیگز یاشلك قزلرغه قدر گیمنازیه‌گه وباشقه مکتبلرگه بارغان قزلر، بولارنڭ هر برسی‌نڭ بر وقتده بارولری، اوزـ لرینڭ اورنلرینه مخصوص کیوملر کییوب هر قایوسی قروب یاصاغان کبی برصورتده بولولری بنی تورلی فکرلرگه توشره وقزدره ایدی. اوقی تورغان اورنلرینڭ نی درجه تازه بولوب آنده باروب کرگاچ اساسلی واستقباللرینی تأمن ایلچك علم ومعارف تحصیل ایدولری (آه بزده شولارکبی بولساق نه قدر سعادتلی بولور ایدك!) دیب کوڭلگه کیتره تل ایله أیتدره ایدی.

بو وقتده اوزمزنڭ اوقو، اوقتو، ومدرسه‌لرمزنی ایسکه توشروب شاـ کردلرمزنڭ بو کونده تارالوب کیتوب خدمت ایدولرینی اویلاب، بولارغه اوزمزنی قیاس قیلوب حیران قاله واوزمه اوزم آچولنوب توره، آه بر جهتدن جهالتمز، ایکنچی‌ده بو جهالتمزگه هر

هر کشی‌نـك کوزی سبر طرفندن کیلـگان پویزده بولسه‌ده اول پویزد رانین‌لر پویزدی بولمای پاساژیرسکی پویزد بولغاچ مأیوس وامیدسز اولوب کیری چیگلدی‌لر. آنـدن کیلـگان کشی‌لرنك تاوشلری ایله برگه بوندەغی کشیلرنك؛ ئلی همان کیلمای، قایچان کیاور ایکان؟ دیگان طاوشلری، آنك اوستینه کیته‌چك صالدانلرنـك بوگروب اوز واغونلرینه اوترغان طاوشلری برگه قوشلوب کوکلره چقدی. سبریاگه کیته‌چك پویزدده حوش بولوکز ایـندی! دیب قچقره قچقره قوزغالوب کیتدی.

بـو جییلغان کوب خلق آراسنده یخشی‌غنه کیینگان بر کشی یـانندەغی یاشکنه بر خاتونغه قاراب، لطیفه ایندی یراق کیتمه! تیز کیلور کوروب قالورمز دیب توره. بو کشی‌ده صفا بای بولوب لطیفه آبصطای آنك قزی علاء ملامزنك آبصطایی ایدی. دیمك ایندی بو کون مجروحلر آراسنده علا حضرتده قایتوب کیله‌چك؛ ۋاغزالده لطیفه آبصطای بر ساعت بولسه‌ده کوروب قاله‌چق ایمش.

بـر آزدن مجروحلر ایله تولغـان گوزال پویزد بونـده کیلوبده یتدی. بو مجروحلرنڭ اچنده قولی صنغان، علاٴ حضرتمزده بار ایدی. بو پویزد مونده کوب تورمـای صامار طرفینه کیتهچك علاٴحضرت اول طرفده شفاخانه(بالنیس)ده تمام توزالوب بتـکاچ گنه اصـل وطننه قایتهچق ایدی.

صفا بای قزی ایله، کیاولرینی نیچوك بولسهده کوره آلدیلر.

بیك آزغنه وقت کورشوب تورولری سببلی بونده شادلق قاتش حسرت ایله کوزلرندن یـاش توگوب یغلاشودن بوشامادیلر. قایتماسلق دیب اویلانغان، کورودن امید اوزلـگان بر کشینڭ قایتوب کیلووی البته زور شادلقدر. فقط تازه کوینچه کیتوب قولسز بولوب قایتووغنه بر آز اوکایسزدر.

بو برساعت کورشکانـده علاٴ ایله لطیفه بربرسینه قـاراب راحت راحت یغلاب آیرلشوب کیتدیلر. بونده شو- نسی عجب اش: فاطمه ایـله علی‌احمد

سلامت توره‌لرمی؟ دیب صورارغه علاء ملانڭ خاطرینه‌ده کیلمدی.

بتون محبتی لطیفه آبصطایده بولغاچ، اوگی ویتیم بالالرینی وآلارنڭ آه و زارلرینی بلورگه اهمیت بیرمادی. کشی- نڭ یاراتماغان کشی‌لرنڭ حالینه اهمیت بیرماو، وآلارنڭ حالنی اصلاح قیلورغه اجتهاد ایتماو عادتی باردر. بو عادت یالغز علاء ملاده دگل، بلکه بتون ملتلرده باردر. نه قدری ترقی ایتسه ایتسون ومدنیتلی بولسون، اصلاح ایتمك دعواسنده ثابت بولسون، همان بولار اوزلرینه باشقه ملتلر توغرسنده بو دعوالرینڭ عکسنی قیله‌لر. مدنیت پرده‌سی، تو- غریلق دعواسی ایله، ظلملق وانصافسز- لقلرینی کون بکون عالمگه کورساتوب توره‌لر. علاء ایله لطیفه‌ده احتمال اوز- لرینڭ بو نچار فعللرینی یخشی دیب اویلای تورغانلردر.

١٣

(علاء ملا قایتدی.)

علاء ملا بر آز بالنیس‌ده یاتوب

جراحتلری توزالوب اوزینك آولیـنه قایتدی. اوزلرینك مـلا واماملری قاـ یتقاچ بتون آول خلقی قارشی چقدی. علاء کورگان آغرلقلرنی ایسنه توشروب بولارنی کورگانده کوکلی یوموشاب اللهغه شکرلر قیلدی. بوندای زور محاربهلردن جانی قایتمق، گرچه قولی ضعیف بولسهده بونك ایچون بیك زور سعادت کورنه ایدی.

عزیز آتاسی قایتقاچ فاطمهده شادلغندن قـارشی یوگروب چقوب کورشـوب بتون وجودی کورگان آغرلقلرینیچیکـکان مشقتلرینی شکایت ایتکان کبی یغلادی.

کوز یاشلری ایله « ایندی علی احمدده اولدی، قیوغه توشدی، مین یالغز قاـ لدم» دیب اثرلی تاوشلری ایله کوکلنده بولغان قایغولرینك خلاصهسنی بیان ایتدی.

علیاحمدنك بویله وفـات بولووی علاء اوچون باشقه حسرتلری ایله برگه قوشلوب کوکلنی جراحتلندردی. دنیانك بتماس ظلملری یـالغز اوزینه قویلوب تورغانـنی خاطرینه کیتروب فـاطمه آبصطای وفات بولغاندن بیرلی برساعت

اولسون چن راحت کوره آلماوینی اویلای باشلادی.

لکن بو اویلر کوب وقتقه بارمای زهره آبصطاینی کوروب بر آز سوزلاشو ایله اونتله، آولغه قایتوب معیشت ایتکان کوندن صوڭ بو فکرلر تارالوب اوّلگی علاءٔ بوله ایدی.

محاربه‌گه باروب کورگان آچیلقلری، آندن قولی ضعیف بولوب قایتواری موندە بالالرنڭ تیران قیوغه توشوب وفات بولواری، یالغز یتیم فاطمه‌نڭ صاب صاری بولوب کیبوب بتووی، هیچ اونتلمازلق، سببلرینی تیکشررلك اشلر بواسه‌ده علاءٔ حضرت اویله سببلرینی تیکشروب تورمادی، بارچه‌سنی تقدیرگه باغلادی. شریعت صبرلق قیلورغه قوشقان دیب اویلاب، اوزینی صبر اهللری جمله‌سندن قیلدی. صبر بیك یخشی نرسه، فقط بلا، قضا، قایغو، حسرتنڭ کیلور اورنلرن بتررگه واصلاح ایدرگه اجتهاد قیلمای، قایغو حسرت اچنده اوترووده علاءٔ حضرت امید ایتکان ثوابلر یوقدر.

علاء حضرتنڭ کورگان حسرتلری کوبسی اوزینڭ اشنی یخشی اداره قیله بلمگانلگندن، تربیه‌سزلگندن، یالغز خاتو نینه باش بوله آلمای اختیارینه قویه بیرگانلگندن، بولدی دگلمی؟

محاربه میدانینه بارمقنڭ اصل سببی حضرتلرمز اوزلری بولوب، همان بـو توغریده‌غی اوبکه‌لر اوزلرینه عائددر.

باشدن بیرلی یازوب کیلدکمز: ایکی نرسه اولورسه علاء ملامز بویله آغرلق‌لرنی کورماز ایدی. اول ایکی نرسه‌ده علم ایله تربیه‌در. علاء مـلاده فائده کیتره‌چك علمی اولسه بو حالگه قالماـ دقی کبی، تربیه‌سی اولوب شونڭ ایله حرـ کت ایدرسه، تزوجلنگان ویولداشلنغان وقتده تربیه‌لی یولداش تابورغه اجتهاد ایدر، تربیه‌سزره‌ك خاتون توغری کیلسه‌ده اوزی تربیه ایدوب اخلاقدن علم بیرر، ویخشی یولغه کوندره آلور ایدی. حسن خلق وتربیه صاحبی اولسه، تربیه‌سز قاتی قلبلی برخاتون یولی ایله یورماز، بلکه آنی اوزینڭ یولینه تو-

شررگه اجتهاد ایدر، وبونڭ ایله موفق‌ده اولور ایدی.

١٤
(فاطمه‌ننك آخرغی کونلری)

موندن ایکی سنه مقدم (...) شهرنده آپریل‌نڭ ١٥ نچی کوننده ایرته ایله ساعت طوقزلر چماسنده زورنومرلرنڭ برسنده ایڭ زور اورام (جاده) غه قاراغان ترزه‌نی آچوب قاراب اوطره ایدم. قویاش‌لر قوتلی نورینی ساچوب توره، کونلر آیاز، هوالر یخشی، یلی: بولوت کبی کیف‌سزلك کیتره تورغان بر نرسه‌ده یوق ایدی. بنم دقتمنی جلب ایده تورغان وبو ترزه‌دن قارارغه مجبور ایتکان نرسه بومانور کونلر ویخشی هوالر توگل؛ بلکه اورام تولغان. برسی اول طرفقه، برسی بوطرفقه اوقورغه بارغه چقان شاکردلرنڭ کوبلگی ایدی.

سیگز یاشلك بالادن باشلاب بارچه‌سی قوللرینه درس کتابلرینی توتوب، ترتیب ایله شب شب بعضلری گیمناز-یه‌گه بعض‌لری ریئالنای اوچیلشه‌گه

«چوب اوستینه چوماله» دیگان کبی مونده دخی ایـك زور آغرلق فاطمه ایله علی احمدکه توشه‌چك، آناسز قالغان بیچاره‌لر آتاسزده قالاچق‌لر ایدی.

علاء ملاده یغلادی، زارلادی، هوشسز اولدیغی حالده وطنندن، سویگان آبصطا-یدن آیراوب کیتدی. ماتور ماتور اوفا صحرالرنی سوزلوب آغوب یاتقان ایدل، و آنك اوستنـده یورگان پراخودلرنی مین سیندنده کوچلی بیت دیگان کبی تورغان، ایدل اوستندن کوپرلر ایـله اوتوب کیتکان پویزدلرنی کوروب حسر-تلری دخی آرته‌ایدی. آندن اوتوب اورال تاولرینی یـاروب اوتـوب کیتـکان تیمر یـوللر ایله، اورال طاولـرینی تاشلاب کیتووی، وبولارنی کیری کورماس کبی بولوی عـلاء مـلاغه قایغو اوستینه قایغو بوله ایدی. شونیده دقت ایدرگه تیوشلی: علاء ملا بولارنی کورگان وقتده برده عبرت آلمـای، فقط، های روسلر بو کوپرلرنی نیچوك یاصاغانلر! بو: کوکگه یتوب تورغان تاولرنی نیچوك یارغانلر! دیب اوستنگه

طرفمزدن سبب بولوب کیلگان اوگی-
لگمز دیب اویلای ایدم. روسلشمقدن
قورقوب آتالرمزنك بالالرینی آلارنك
مدرسه‌سینه بیرماوی، اوزمزنك مکتب
ومدرسه‌لرمزنك اویله بر حالده
بولووی جانمنی قسه توغریسی
عقلم شاشوب قاله ایدی. بولارنك اورتا
درجه دیگان برشهرلرنده ایکی قزلر
گیمنازیه‌سی، ایرلرگه مخصوص تاغ
کبی بر ریالنای اوچیلشه وبرده گیمنا-
زیه بولوب (ابتدائی ورشدی‌لرنك
کوبلکی بولارغه قیاس قیلوب قاراغانده
بلنور.) بز بیچاره‌لرنك یکرمی میلیون‌مز
دعوا قیلوبده دینی مدرسه‌لرمزنك خراب
برحالده یاتووی (فنی، اوز تعبیرمزچه
„دنیاوی مدرسه‌لرمز“ بو کون یوق
قچان بولور؟) ایکی ملتنی برگه کیتر-
وب چاغشدروب قاراغانده آراسی یر
ایله کوك آراسی قدری بولووی،
بولای بارساق شکسز بو ملتمز بتوب
اسمی‌گنه قالووی اختیارسز اویغه تو-
شوب حیران قالدره وقایده تورغاننی
ایسدن چغاره ایدی.

یارتی ساعت قدر قاراب تورغاچ بو اوقوچی ملتلر اوتی تورغان اورنلرینه باروب کروب بتدیلر. بر وقت بکـا ایکنچی بر نرسه‌گه دقت ایله قارارغه توغری کیلدی، البته بو اورنده ایشا۔ نلر کبی کوز یوموب بولمای. شول وقت بنم کوزمه اوزقارنداشلرم دینداـ شلرم کورنه باشلادی. بولارنڭ کورـ نووی بنی حسرتکه‌گنه قالدره وقـایغو اوستنه قایغوغنه آرتدره ایدی. چونکه آلارنڭ اوقورغه بارو قایغوسی یوق، قارتلری یاشلری ایله آرالاش اولدیغی حالده، کوچرلك ایده‌لر اورام سبره‌لر، لیمون افلیسون صاته‌لر، خیر صورانوب یوریلر، ایسکی کیوملر صاته‌لر، بالتا کوتاروب اوطون یارغه ازلاب بوریلر، بولاردن قالغان بیك آز قسمی سودا ایتکان بولوب اوقو فلان کیره‌کمای دیب اوتره‌لر ایدی. بولارنڭ برتن برجان کبی قدرلی بولوبده بولارنڭ بو حالده یوروی کوڭلمنڭ ایڭ نچکه یرینه تأثیر ایده، فاطمه، علی‌احمد کبی یتیم واوگی بالالرنی ایسکه توشره ایدی.

شول وقتده کوب خلق ایله اوزمزنڭ مسلمان شاکردلرندن اوچ شاکرد کیلوب چقدی، بولارنڭ اوچیسی اوچ تورلی کیوم کیگانلر. بار اشلری بتکان کبی قایغوسز بر صورتده تلاسه نیچوك قاراب بارەلر ایدی، بولارنك بو بارشلری بڭا بیگرەك نق تأثیر ایتدی، آچومدن نومر ترەزەسنی یابوب اوستال یانینه کیلوب اوتردم. شولای آچو ایله اوترغان وقتمده بنم کورشی نومرده نازیك نازیك تاوشلر ایشتلگانگه کوره قولاق صالوب تڭلاماقلغم ادب واخلاق جهتندن یاراب بتمسەده بولارنڭ زارلی واثرلی تاوشلری بنی قولاق صالوب تڭلارغه مجبور ایتدی.

بو ایکی نازك تاوشلی کشیلرنڭ تاوشلرندن قزلر ایدکی بلنوب توره، ...سی ایکنچیسینه شول سوزلرنی تزوب تزوب سوزلای ایدی.

— بن بو کونده اون دورتنچی یاشمده من. بنم ئەتی... آولینه ملا بولغان کبی، ئەنیده بر باینڭ قزی وشول حضرتنڭ استاذبیکەسی ایدی. بن یاش

وقتده بزلر بیك راحت توره ایدك، بن اول وقتده بیك یاش بولسامده بو راحتلكلرنی هیچ وقت اونته، وخاطرمدن چغارا آلمایمن. یاشم آلتی یدیگه کیلگان وقتده بنم بختسزلگمه قارشی ئەنی وفات بولدی. من هم بش یاشنك برسکلم، اوچ یاشنده بر انم یتیم بولوب قالدق. شوندن صوڭ ئەتی بر باینك قزینی آلدی. بو آنامز بزگه اوگی آنا بولوب، چنلابده اوگی ایکاننی بزگه تلی قولی ایله بلدره باشلادی.

بزنڭ بو آنامز شول قدر شفقتسز بولدی نیچه یللر آنك قولنده توروب توروب برشادلق کوره آلمادق. بنم و اوزون چاچلرمنڭ یارتسی اوگی ئەنی قولی ایله اوزلدی، بو یوزلرم نورسز بولوب قالدی بنم بیتم هر وقتده کوگاروب یوری ایدی، چونکه اول برده بزنی قزغانمای نی اوچراسه شونڭ ایله صوغه ایدی. بنم توغانم زینب شول آنامنڭ اوقلاو ایله صوغوندن آوروب باشی یارلوب وفات بولدی. شوندن صوڭ بنم ئەتی یاپون

دیگان کشی‌لر ایله صوغشرغه کیتدی.
اول کیتکاچ عزیز انم علی‌احمدده ئه‌نی‌نك
قوشووی ایله قیوغه صو آلورغه باروب
قیوغــه توشوب ئولدی. بولار شولای
وفات بولسه‌لرده اوگی ئه‌نی همان مینی
قسه حال قــدری میندن آچوون آله
ایدی. شول حسرتلر ایله بن آوروغه
صابشدم. ئه‌تی جراحتلنوب صوغشــدن
قایتدی. بــن اول وقــتلارده آوری
باشلاغان ایدم.

ایندی شول آووروم بنی هــمان
آلغه جبرمــای، بلـکه آرتقه جبره‌در.
ایندی اوشبو حالـگه کیلـگاندە بنی‌قارت
آتام بو شهرگه دوخترغــه کورساتام
دیب آلوب کیلدی.

ایندی قارت آتام دوخترنی ازلاب
قایتورغه کیتکان ایدی تیز قایتور دیب
سوزنی کیسدی. بو بیچاره‌نك سوزلرنك
یاننده‌غی خاتون‌ده قزغانوب یغلادی.
بن بونك اوزمزنك باشدن بیرلی یا-
زوب کیلـگان اوگی قز فاطمه ایکاننی
بلـگاچ اختیارسز ایکی کوزمدن یاش
آقدی. اورامده کورگــان حسرتــلرم

اوستینه دخی بر حسرت آرتدی.
بیچاره‌غه یتیملك واوگی‌لك تأثیر ایدوب آوری باشلاغان ایمش.

١٥
اوگی بالالر بتدیلر.

(....) آولنده ایبون چیسلاسینك اورته‌لارنده بر یخشی‌غنه کونده علاء ملانك اوینده اون‌دورت یاشنده‌گی فاطمه معلوم آورونلدن تمام صارغایوب، حالسزلنوب یاته یاننده هیچ کشی یوق، فقط قارشی اویده آصراو قزغنه اوز اشی ایله مشغول بولوب یوری ایدی. بو وقتده علاء ملامز آشلده یوری، زهره آبصطامز آتالرینه قوناق بولوب کتکان ایدی. فاطمه غایت حالسزلگندن توره آلمای، صوساب صو ایچه‌سی کیلسه‌ده آلوب بیروچی یوقلغندن آقتق ساعتنده بر ایچم صوغه محتاج بولوب یاته ایدی. صوصاونك آخر درجه‌سینه یتکان وقتده آصراو قز کرسه‌ده، فاطمه‌نك آندن صو صوراب آلوراق تلی یوق، بلکه جانی چغارغه بیك آزغنه وقت قالغان ایدی.

تربیەسز آصراو فاطمەنی کیلوبدە قارا-
مادی، دبرداب یوروب اوز اشی ایلە
بولوب کیری چغوب کتدی. منقرض
بولورغە قریب بولغان بر ملتنڭ هیچ
بر یاردمچیسی بولماغان کبی، بو یتیم
واوگی فاطمەغەدە بر یاردمچی وبر یوتم
صو بیروچی کشی تابلمادی.

ایندی فاطمە اوزینڭ اولەچگنی،
وبوندن صوڭ هیچ کمگە محتاج بولمای
تورغان منگولك یورتقە بارەچقنی بلوب
آیاقلربنی سوزوب چالقان یاتدی. بو
وقتدە فاطمەنڭ فکرینە هیچ نرسەدە
توشمای یالغز اولوم قایغوسی، وآور-
ووینڭ آغرلقی ایلەگنە غدابلنە ومشقت
کورە ایدی. أولار ساعتندە زهرەنڭ
بولماوی کوڭلینە یخشی کبی بلنە،
اول بولسە ئللە نیچوك بونڭ راحتلنوب
وفات بولو ونیك مانع بولور کبی بولە ایدی.

بر آزدن صوڭ آصراو قز بو اویگە
کروب فاطمە یانینە باردی، بونی تاوشسز،
طنسز بر حالدە کوروب باروب قاراب
اولـگان ایکاننی بلوب قورقوب یوگروب
چغوب کیتدی. طوغری زهرە یـانینە

باروب آبصطای! فاطمه اولگان چن اولگان! دیب خبر بیردی.

زهره: اول بیك تیز اولماس حیله ایله یاته تورغاندر، دیب جواب بیرسه‌ده زهره‌نك آناسی وباشقه‌لر بیچاره اولگاندر اولماسه آلای یاتماس ایدی، بار تیزره‌ك قایتوب قاره! دیگاچ قایتوب کیتدی. زهره قایتوب فاطمه‌نك اولگاننی کوروب الله‌غه شکر موندنده قوتلدم دیگان کبی، اولگان ایکان بارئه‌تی‌سنه ایتوب قایت دیب آصراونی جیبردی.

علاء ملا بو خبرنی ایشتوب تیز تیزگنه قایتوب فاطمه‌نی بو حالده کوروب یغلای باشلادی، کوز یاشلری صاقال بویلاب آغوب توشدی. بودرجه التفاتسزلغنه، حال اچنده یاتقان قزینی تاشلاب کیتووینه چن قایغردی، لکن بووقتده اش اوتمش فاطمه‌ده بو حسرت دنیاسندن قوتلمش ایدی. برسی آرتندن برسی اوگی بالالر تورلی سببلر واوگی آنانك قسوی ایله بو دنیادن کیتدیلر. اوگی‌لك ویتیم‌لك هر وقت شولای بتره، دنیایوزنده کشیلرنك اسملرینی گنه

قالدره‌در. اوگی بولوب قالغاچ اشی اوزه، قولکدن قوّت واختیار کیته. زهره کبی اوز سوزلی کشی‌لر قولینه قالوب آغرلق کوررگه طوغری کیله‌در. اوگی بالالرنڭ سوزلری اثرسز: قیلغان اشلری فائده‌سز، کورستکان غیرتلری ثمره‌سز قاله‌در.

اوگی بالالر آچی قاتق آشیلر، اوقلاو ایله صوغلوب وفات بوله‌لر، تیران قیولر کبی چقماسلق توزاقلرغه وآغرلقلرغه توشه‌لر، یوزلری صاری اولدیغی حالده هیچ قزغانچسز یالغز اولدیغی حالده بو دنیادن کیته‌لر: بولارنڭ آه زارلرینه هیچ بر قولاق صالوچی بولماغاچ برر، برر بته‌لر.

صوڭ.